

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Shadowboxing: legal mobilization and the marginalization of race in the Dutch metropole, 1979-1999

Fischer, A.L.

Citation

Fischer, A. L. (2025, September 18). *Shadowboxing: legal mobilization and the marginalization of race in the Dutch metropole, 1979-1999*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4261301>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4261301>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Dutch Summary

Schaduwboksen: juridische mobilisatie en de marginalisatie van ras in de postkoloniale Nederlandse metropool, 1979-1999

Waarom bestaan racisme en rassendiscriminatie nog steeds in Nederland, een land dat deze praktijken in 1971 al strafrechtelijk heeft verboden? In navolging van socioloog Eduardo Bonilla-Silva is dit onderzoek gebaseerd op de stelling dat het voortbestaan van racisme in bepaalde contexten alleen kan worden begrepen door de ‘mechanismen en praktijken... die verantwoordelijk zijn voor raciale overheersing’ te onderzoeken.⁸⁶³ De focus van dit onderzoek ligt met name op juridische mechanismen en praktijken. Deze worden zichtbaar gemaakt aan de hand van een diepgaande casestudy van het Landelijk Bureau Racismebestrijding (LBR) en andere initiatieven voor juridische mobilisatie tegen rassendiscriminatie in Nederland in de jaren 1978 tot en met 1999. In dit proefschrift wordt *ras* gedefinieerd als een sociaal geconstrueerde categorie in tegenstelling tot een biologische of fysieke eigenschap, en *recht* als regels die door mensen in samenlevingen worden gecreëerd om gedrag te regelen, inclusief wat in Nederland soms *beleid* wordt genoemd. De titel is geïnspireerd op een uitspraak uit 1983 van de studentenactivist Tansingh Partiman: ‘Etnische groepen staan in de schaduw van het recht. We zullen ons dan ook moeten bezinnen op extra-juridische middelen om de strijd tegen het racisme niet te laten verworden tot een partijtje schaduwboksen.’⁸⁶⁴

Het proefschrift stelt de volgende onderzoeksvragen:

1. Hoe wordt recht gebruikt (gemobiliseerd) om raciale hiërarchieën aan te pakken in de postkoloniale metropool Nederland?

⁸⁶³ Eduardo Bonilla-Silva, “More than Prejudice: Restatement, Reflections, and New Directions in Critical Race Theory,” *Sociology of Race and Ethnicity* 1, no. 1 (January 1, 2015): 75; Eduardo Bonilla-Silva, “Rethinking Racism: Toward a Structural Interpretation,” *American Sociological Review* 62, no. 3 (1997): 465–69.

⁸⁶⁴ Hansje Ausems-Habes, ed., *Congres Recht En Raciale Verhoudingen: Verslag van Een Op 21 Januari 1983 Gehouden Congres* (Congres Recht en Raciale verhoudingen, Arnhem: Gouda Quint, 1983), 133. Schaduwboksen is een trainingsoefening waarbij boxers sparren met een denkbeeldig partner.

- a. Op welke wijze verschillen de postkoloniale juridische constructies van ras van vergelijkbare juridische en institutionele praktijken uit de koloniale periode?
2. Hoe hebben postkoloniale juridische mobilisaties met betrekking tot raciale hiërarchieën de publieke herinnering aan de koloniale erfenis beïnvloed en bijgedragen aan de vorming van de Nederlandse metropool als een postkoloniale gemeenschap?
 - a. Welke invloed hadden deze mobilisaties op het publieke debat over racialisering en raciale ongelijkheid?

Tijdens de koloniale periode golden er wetten in de overzeese kolonies die mensen in expliciet raciale categorieën indeelden. De Nederlandse staat keurde deze categorieën goed en gebruikte geweld om ze af te dwingen. Het juridisch definiëren van raciale categorieën had als doel rijkdom te genereren voor mensen die als wit werden geracialiseerd, ten koste van mensen die als niet-wit werden geracialiseerd — voornamelijk via koloniale verovering en slavernij. Dit onderzoek toont aan dat de juridische benadering van ras veranderde na het einde van de Tweede Wereldoorlog en de Nederlandse erkenning van de Indonesische onafhankelijkheid.

Voortaan verboden wetten en beleid ‘rassendiscriminatie’, dit werd deels gedaan door rassendiscriminatie te definiëren als gemotiveerd door irrationele, individuele vooroordelen. Structurele en materiële belangen werden hierbij weggelaten. Dit betekent dat deze postkoloniale wetten en daarop gebaseerde juridische mobilisaties de geschiedenis van racialisering in de Nederlandse context negeerden. De wetten werden daarnaast zelden gehandhaafd door instellingen en individuen die daarvoor verantwoordelijk waren. De combinatie van een ahistorische definitie van rassendiscriminatie en een gebrek aan wetshandhaving droeg er enerzijds aan bij dat de Nederlandse geschiedenis van racisme werd verzwegen, en anderzijds dat voortdurende en hardnekkige raciale ongelijkheden in de Nederlandse samenleving tijdens het postkoloniale tijdperk werden verhuld.

Het proefschrift maakt gebruik van interdisciplinaire methodologieën die gebruikmaken van geschiedschrijving, rechten en de politieke wetenschappen. De analyse is gebaseerd op een breed scala aan empirische bronnen en maakt gebruik van kritische juridische en sociologische benaderingen van ras. Om het recht in de

koloniale periode te onderzoeken, baseer ik me voornamelijk op secundaire bronnen van historici en politicologen. Voor de casestudy gebruikte ik primaire bronnen uit verschillende bibliotheken en archieven, waaronder de in opdracht van de overheid geschreven onderzoeks- en adviesdocumenten, parlementaire verslagen, werkplannen en jaarverslagen van organisaties, nieuwsartikelen, en opiniestukken uit zowel nationale kranten als publicaties van organisaties. Daarnaast sprak ik met personen die actief betrokken waren bij de betreffende organisaties en activiteiten, en vroeg hen naar hun herinneringen en reflecties op de juridische mobilisaties.

Het proefschrift bestaat uit de volgende delen:

Hoofdstuk één gaat dieper in op de definities van *ras* en *recht* die hierboven zijn gebruikt, en introduceert de kritisch theoretische benaderingen van recht, geschiedschrijving en sociologie van ras die het onderzoek ondersteunen. Het biedt een overzicht van de stand van het onderzoek naar deze onderwerpen binnen de Nederlandse context, licht toe hoe dit proefschrift daaraan bijdraagt, en bespreekt zowel de gehanteerde methodologie als de positie van de onderzoeker.

Hoofdstuk twee beschrijft hoe ras in de Nederlandse wet en haar antecedenten tijdens de koloniale periode is geconstrueerd. Het betoogt dat de motieven voor het creëren en in stand houden van raciale hiërarchieën van materiële aard waren. Zo waren er wetten die - op basis van expliciet raciale categorieën - slavernij vanuit Afrika en dwangarbeid vanuit Nederland-Indië mogelijk maakten. Op deze wijze werden de arbeidskrachten van de Nederlandse koloniën gecreëerd, gelegitimeerd en gecontroleerd. Deze wetten golden alleen in de koloniën en niet in de metropool, maar dat betekende niet dat de metropool een vrij gebied was voor alle mensen. In dezelfde periode handhaafden de Nederlandse Staten-Generaal consequent praktijken die toegang tot de metropool beperkten voor mensen die werden geracialiseerd als niet-wit. In de postkoloniale periode werden raciale migratiebeperkingen gebaseerd op nationaliteit en staatsburgerschap, die vaak dienden als vervanging voor expliciete raciale categorieën, en die vandaag nog steeds bestaan. Hoofdstuk twee eindigt met een analyse van hoe de veroordeling van het 'racisme' van Nazi-Duitsland na de Tweede Wereldoorlog het publieke en juridische discours over racialisering veranderde, en welke invloed dit had op postkoloniale Nederlandse praktijken van racialisering

Hoofdstuk drie bespreekt de jaren zeventig en onderzoekt hoe juridische constructies van ras werden aangepast op het moment dat een toenemend aantal mensen uit Suriname, Turkije en Morocco, waarvan de meerderheid als niet-wit werd geracialiseerd, zich permanent in de Nederlandse metropool vestigde. Het plaatst de in die jaren aangenomen wetten tegen rassendiscriminatie binnen de context van een breder beleid gericht op groepen die door de Nederlandse overheid werden aangeduid als ‘etnische minderheden’, en situeert dat beleid op zijn beurt binnen het bredere kader van de Nederlandse ‘politiek van aanpassing’⁸⁶⁵ en het ‘poldermodel’. Het hoofdstuk richt zich in het bijzonder op de rol van het strafrecht en de beperkingen ervan bij de aanpak van rassendiscriminatie. Het betoogt dat het aanhoudende gebruik van het strafrecht door de regering, ondanks deze beperkingen, wijst op een gebrek aan daadwerkelijke ambitie om de raciale status quo fundamenteel te doorbreken.

Hoofdstuk vier richt zich op de wetgevende en administratieve processen die hebben geleid tot de oprichting van het Landelijk Bureau Racismebestrijding (LBR), met name op de interacties tussen ministers, onderzoekers van de regering en vertegenwoordigers van gemeenschappen die te maken hadden met rassendiscriminatie. Deze interacties laten zien dat de ministers adequaat en herhaaldelijk geïnformeerd werden dat bestaande strafwetten niet effectief waren om rassendiscriminatie aan te pakken. Ze werden er ook op gewezen dat het oprichten van een organisatie als het LBR zonder de bevoegdheid om deze wetten te handhaven weinig invloed zou hebben op het bestrijden van rassendiscriminatie zoals die in Nederland bestond. Het feit dat deze ministers standvastig bleven in hun plannen om een nationaal bureau ter bestrijding van racisme op te richten zonder enige bevoegdheid om antidiscriminatiewetten en -normen te handhaven, ondersteunt de conclusie dat zij niet van plan waren om racialisering of rassendiscriminatie zoals die in postkoloniale Nederlandse metropool bestond, wezenlijk aan te pakken.

Hoofdstukken vijf en zes bestuderen de activiteiten van de LBR gedurende een periode van vijftien jaar waarin haar oprichtingsakte het mandaat bevatte om ‘juridische middelen’ te gebruiken om rassendiscriminatie te bestrijden. Hoofdstuk

⁸⁶⁵ Arend Lijphart, *The Politics of Accommodation: Pluralism and Democracy in the Netherlands*, 1st ed. (Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1968).

vijf illustreert de terughoudendheid van de organisatie om deze juridische middelen te gebruiken, en in plaats daarvan koos voor educatieve strategieën, dialoog en vrijwillige naleving van anti-discriminatie normen. Hoofdstuk zes onderzoekt de neiging van de LBR om de unieke aspecten van rassendiscriminatie te bagatelliseren of te negeren zowel in hun publicaties als in hun praktijken. Het bevat een analyse van publicaties van het LBR evenals keuzes die het LBR maakte om prioriteit te geven aan samenwerking met belangengroepen die zich richten op vreemdelingenrecht of algemene discriminatie in plaats van met groepen die zich richten op rassendiscriminatie. Het hoofdstuk beschrijft ook hoe antiracistische juristen en activistische groepen uit die tijd het LBR beoordeelden en bejegenden.

Hoofdstuk zeven sluit het proefschrift af met een onderzoek naar de impact van het LBR en andere juridische mobilisaties op de voortdurende discussies over rassendiscriminatie en rassenongelijkheid in de postkoloniale Nederlandse metropool. Deze mobilisaties hadden onder andere tot gevolg dat lokaal en onafhankelijk antiracistisch initiatieven, dat streefden naar een meer tegendraads beleid, aan momentum verloren. Tegelijkertijd droegen zij bij aan de verspreiding van het idee dat rassendiscriminatie in Nederland ofwel geen urgent probleem vormde, ofwel inmiddels adequaat was aangepakt. Het hoofdstuk zet de juridische mobilisatietactieken van het LBR en anderen in de jaren tachtig en negentig af tegen die van hedendaagse activistische en belangengroepen die zich inzetten voor raciale rechtvaardigheid. Het besluit met de observatie dat huidige antiracistische activisten en advocaten lessen hebben getrokken uit het verleden, en met overwegingen over hoe deze inzichten kunnen worden doorgegeven aan toekomstige generaties.